

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาที่กล่าวถึง กรณีศึกษาของการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาค ที่ส่วนหนึ่งเป็นการพยายามศึกษาถึงพัฒนาการของระบบทุนนิยม ที่เป็นขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่งให้เป็นสินค้า หรือเป็นกระบวนการที่กระแสนิยมได้เชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจเข้ากับวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นการทำความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นการบริโภคสินค้าและการบริการ โดยมีการผนวกเอาคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งผลการศึกษากรณีของการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. การประกอบสร้างความหมายของพญานาค

ความหมายของพญานาคในการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาค สามารถแบ่งเป็นความหมายในเชิงสัญลักษณ์ 2 รูปแบบ ได้แก่

1) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่นำมาใช้ชุมชน คือ “พญานาค” เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คอยกำกับการดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่เชื่อมโยงในมิติของการจัดระบบระเบียบ การสร้างความสัมพันธ์ภายในสังคม และการควบคุมภายในชุมชน โดยคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่รับใช้ชุมชนนี้ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ตัวตนของพญานาคให้เห็นในเชิงประจักษ์ แต่เป็นเรื่องของการยอมรับหรือการมีกรอบกติกาของการรับรู้ร่วมกันอยู่ภายในชุมชน

2) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนสัญลักษณ์เพื่อรองรับเอาวัฒนธรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ซึ่งมีปัจจัยประกอบไปด้วย ก) การพัฒนาไปสู่สังคมเมือง ข) การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น และ ค) การเผยแพร่เรื่องราวของพญานาคโดยสื่อต่างๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสัญลักษณ์ของพญานาคจากเดิมที่เคยมีบทบาทในการรับใช้ชุมชนในวิถีชีวิตเดิม แต่การท่องเที่ยวปัจจุบันที่พัฒนาท้องถิ่นไปสู่เมืองของการท่องเที่ยวก็ทำให้ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ที่ใช้สัญลักษณ์ของพญานาคปรับสู่รูปแบบของการรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น

2. กระบวนการเปลี่ยนแปลงสินค้า ของวัฒนธรรมการชมบั้งไฟพญานาค

กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าในการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคในที่นี้ เป็นกระบวนการที่เกิดจากทั้งกระแสจากภายนอกคือกระแสของโลกาภิวัตน์ และกระแสจากภายในคือ

การหันกลับมาให้ความสนใจกับวัฒนธรรมโดยมองวัฒนธรรมเป็นทุน เพื่อตอบโต้กับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าของการชมบั้งไฟพญานาคในปัจจุบันพบว่าเกิดขึ้นจาก

1) การพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่ คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นการพัฒนาที่เริ่มหันกลับมาให้ความสำคัญกับรากฐานเดิมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยเป็นการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีมาปรับใช้ในโครงสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ชุมชนท้องถิ่นมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่หรือการพัฒนาไปสู่สังคมเมือง ที่ไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ที่ทันสมัยขึ้นแต่เป็นการปรับโลกทัศน์และชีวิตสำนึกแบบสังคมเมืองเข้าไปด้วย

2) กระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ ทิศทางของการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้นำเอาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมาเชื่อมต่อการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะทำให้การท่องเที่ยวมีความน่าสนใจขึ้นมาแล้ว ยังถือเป็นการรักษาสืบทอดรูปแบบพิธีกรรมและประเพณีบางอย่างเอาไว้ โดยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ทำให้ความเชื่อเรื่องราวตำนานของพญานาคที่เป็นต้นทุนเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเริ่มที่จะขยายสู่การรับรู้ของคนโดยทั่วไป และทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนกลายมาเป็นพิธีกรรมเพื่อนำเสนอในลักษณะของสินค้าเพื่อไปสู่การรับรู้ของคนที่มาเที่ยวชม

3) การมองวัฒนธรรมเป็นทุน คือ การมองวัฒนธรรมเป็นทุน คือ การมองวัฒนธรรมในระดับของชุมชนซึ่งเปรียบเป็นต้นทุนที่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้โดยการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยว หรือเปลี่ยนจากทุนทางวัฒนธรรมในฐานะของความเชื่อที่เคยรับใช้คนในชุมชนท้องถิ่น ไปเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การทำให้เป็นที่น่าสนใจและดึงดูดใจสำหรับการท่องเที่ยว โดยที่ทุนทางวัฒนธรรมในเรื่องของความเชื่อเรื่องพญานาคยังมีกระบวนการของการรักษาและสืบทอดความเชื่อดั้งเดิมผ่านพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งทำให้ความหมายของพญานาคที่เป็นเพียงความเชื่อนั้นสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคสมัยใหม่ หรือยุคโลกาภิวัตน์

โดยสรุปแล้ว กรณีของการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเป็นสินค้าในที่นี้ “การเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้า” ก็คือ กระบวนการเปลี่ยนจากความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคที่เป็นทุนวัฒนธรรม ที่เป็นความหมายที่หลากหลาย โดยที่มีมิติของการเป็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นเอง ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็น ความหมายของพญานาค ที่มีมิติของการนำไปสู่การตอบสนองทั้งคนในท้องถิ่น และคนที่ป็นนักท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้ามา ทั้งนี้ความหมายของพญานาคดังกล่าวนี้ไม่ได้เปลี่ยนความหมายไป ยังคงดำรงอยู่ โดยมีกระบวนการของการรักษาสืบทอดในรูปแบบของพิธีกรรม และประเพณีต่างๆ เพียงแต่มีกระบวนการของการนำมาใช้ให้

สอดคล้องกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่อยู่ในกระแสของการบริโภค ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะปฏิเสธระบบดังกล่าว